

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 32.

Torsdagen den 17 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Zetterberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 337, angående preliminär överenskommelse med Finland om behandlingen av finska skulder till Sverige;

nr 344, angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.;

nr 346, angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m.;

nr 347, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike;

nr 348, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien;

nr 349, angående godkännande av en mellan Sverige och Ungern träffad handelsöverenskommelse;

nr 350, angående godkännande av en mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union träffad handelsöverenskommelse m. m.;

nr 351, angående godkännande av ett mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union träffat kreditavtal; samt

nr 352, angående anordnande av lokaler för överståthållarämbetet.

Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 311, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 337, 344 och 346—352.

Herr *Näsström* väckte en motion, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m.

Motionen bordlades.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 18 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 337, angående preliminär överenskommelse med Finland om behandlingen av finska skulder till Sverige;

nr 344, angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.; och

nr 346, angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m.

Föredrogos och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 347, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike;

nr 348, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien; samt

nr 349, angående godkännande av en mellan Sverige och Ungern träffad handelsöverenskommelse.

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 350, angående godkännande av en mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union träffad handelsöverenskommelse m. m.

Herr Wehtje: Herr talman! När kammaren fått sig förelagd Kungl. Maj:ts proposition angående handels- och kreditavtalet med Sovjetunionen och denna proposition nu skall överlämnas till vederbörande utskott för behandling, skulle jag vilja framföra några synpunkter.

Jag skall inte gå närmare in på i vilken ordning och på vilket sätt som man har kommit fram till det nu föreslagna avtalet, dess högst betydande omfattning eller utformningen av detsamma, och inte heller skall jag gå in på förarbetena för att klarlägga möjligheterna av att genomföra detsamma. Det synes mig inte uteslutet, att man hade kunnat komma fram till mera tillfredsställande resultat på andra vägar än regeringen och våra förhandlare valt.

I handelsministerns uttalande, att en väsentlig utvidgning av handelsförbindelserna mellan Sverige och Sovjetunionen ur många synpunkter framstår som ett betydande svenskt intresse, ha många öppna och klara instämmanden från svensk industri och svenskt näringsliv redan gjorts under den tidigare diskussionen om detta avtal. I dag vill jag därför endast helt kort framhålla, att ett rikare och större varuutbyte måste vara naturligt för två länder med så stora möjligheter, vart och ett i sitt avseende, och att en sådan handel måste kunna erbjuda betydande fördelar för båda parterna. För Sveriges del synes det mig också klart, att vi böra söka finna en god kontakt med en näralliggande marknad också österut. Det ger oss inte bara ett vidgat arbetsfält, utan det ger oss också en önskvärd fördelning av vårt handelsutbyte. Det är nu endast att hoppas, att de

*Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med
Sovjetunionen m. m. (Forts.)*

mycket betydande leveranser, som vi åtaga oss, den kännbara belastning i olika avseenden på vårt näringsliv och de uppoffringar för vårt folk, som kreditavtalet otvivelaktigt innebär och som vi göra som bidrag till återuppbyggnaden av ett härjat grannland, också skola kunna leda till en framtida marknad för svensk industri, handel och sjöfart. Ett uttalande härom i anslutning till avtalet hade helt visst varit av värde.

Vad jag nu vid remissen av propositionen till utskott skulle vilja peka på alldeles särskilt är några förhållanden, som synas mig böra klarläggas och som vid den fortsatta behandlingen böra ägnas särskild uppmärksamhet. Avtalet är ju uppbyggt som ett ramavtal, och det är avsett att det i anslutning till det samma skall upprättas särskilda köpeavtal mellan den upphandlande sovjetiska organisationen och de olika svenska leverantörerna. Som förberedelser för handelsavtalet och de kommande köpeavtalen gjordes i våras, som det redovisas i propositionen, en utredning under industrikommissionens ledning och under medverkan av de centrala svenska näringsorganisationerna angående industriens leveransmöjligheter under det nu ifrågasatta handelsavtalets löptid. Trots att vårt försörjningsläge är ansträngt och vår produktionsapparat är hårt anlitad för rätt lång tid framåt, förklarade sig ju industrierna klart beredvilliga att åtaga sig leverans i så stor utsträckning som deras förmåga det medgav. Redovisningen av företagens leveransförmåga skedde emellertid under hänvisning till de förutsättningar, under vilka utredningen gjordes. Det angavs uttryckligen, att leveransåtagandena gjordes beroende av tillgången på arbetskraft och råvaror, och vid denna reservation måste industrien hålla fast. De svenska industriföretagen vilja helt visst söka åstadkomma vad som begäres av dem utan påtryckningar och tvång, som vi förutsätta inte skola ifrågakomma. Men de känna å andra sidan ett ansvar, som gör att de inte äro villiga att göra utfästelser som de inte anse sig kunna fylla. På regeringen vilar helt ansvaret för själva planen. Någon tvekan på denna punkt bör inte förefinnas.

I propositionen förklarar vidare handelsministern, att normala allmänna leverans- och betalningsvillkor skola gälla för leveranserna under handelsavtalet. Det anges, att jämsides med förhandlingarna om handelsavtalet, som nu ha slutförts, ha överläggningar ägt rum i syfte att träffa en uppgörelse om sådana allmänna leveransvillkor, som skola anses vara normala för de ifrågavarande leveranserna. Dessa förhandlingar pågå alltjämt, och att förhandlingarna om detta avsnitt av handelsavtalet inte ha blivit slutförda samtidigt med själva handelsavtalet är beklagligt. I de allmänna leveransvillkoren ingår bl. a. en mycket viktig bestämmelse om force majeure. Denna bestämmelse är av en sådan allmän betydelse, att dess utformning och tolkning måste vara fastlagd innan handelsavtalet kan godtagas. Den skall ingå i alla avtal med de enskilda leverantörerna, och det är oundgängligen nödvändigt att det blir gemensamt fastställt vad som skall gälla på denna vitala punkt. Innan utskottet slutbehandlar detta ärende måste vi kräva att det blir klart angående dessa villkor och väsentligen angående force majeure. Det är orimligt och föga affärsmässigt att träffa ett avtal som inte är fullständigt, det måste även herrar politiker förstå.

Jag nämnde att vår produktionsapparat är mycket hårt utnyttjad och att en tillfredsställande försörjning redan nu är förenad med stora svårigheter. Det är mot den bakgrunden som mina uttalanden ha blivit framförda och få betraktas. Det är också med detta som utgångspunkt som jag vill framhålla, att vad vi åtaga oss att lämna till utlandet rimligen endast kan produceras i jämställighet med vad vi producera för vårt eget behov eller för andra motsvarande åtaganden. Jag tänker nu inte bara på våra utfästelser enligt det nu aktuella handelsavtalet, utan också på samtliga andra åtaganden, som vi ha gjort gentemot utlandet.

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

Någon prioritet bör inte ifrågakomma för dessa leveranser. Det skulle kunna innebära inte bara ett tillbakasettande av vår försörjning med dagliga förnödenheter, utan också ett eftersättande av vår produktivitetsstegring och det stärkande av vår effektivitet, som äro så utomordentligt viktiga faktorer för att vi skola nå en ständigt ökande produktion.

Det har sagts att det föreliggande handelsavtalet inte har någon allt för stor omfattning i förhållande till vår industris produktionsförmåga — det har nämnts tal på tio à tolv procent av vår export, och det skulle i och för sig inte vara något anmärkningsvärt. Men man får inte se saken så. Vi ha ju redan nu ett mycket ansträngt försörjningsläge, och för att vi skola kunna utnyttja vår produktionsapparat behövs det förstärkning både av arbetskraft och av råmaterial till vår industri. Om man ser på vad handelsavtalet med Ryssland i huvudsak innebär, så framstår det ju från början såsom klart att leveranserna under detta avtal i första hand komma att omfatta verkstadsprodukter, och då är det för stor belastning med leveranser till ett värde av en miljard kronor på en begränsad tid av fem år, som det här är fråga om. Den utökning i ianspråktagandet av vår kapacitet, som jag förut nämnde, blir ju härigenom för vissa företag väsentligt mycket större i förhållande till hela deras kapacitet, och då det sedan är ovisst om leveranserna kunna komma att fortgå efter avtalstidens utgång, kan ju sysselsättningen inom de olika företagen komma att medföra en snedbelastning, som kan bli allvarlig nog.

Jag nämnde, att vår produktionsapparat redan nu är utomordentligt hårt belastad, och det verkar ju något verklighetsfrämmande att då tala om att de leveranser, som här komma i fråga, inte bli av beaktansvärd omfattning. Handelsministern nämnde i diskussionen häromdagen, att kvantiteten järn och stål som skulle exporteras endast utgjorde omkring 200 000 ton under hela avtalsperioden. Det är nog riktigt, men vi få samtidigt beakta att vår försörjning med järn och stål nu är så knapp, att väsentliga delar av vårt näringsliv arbeta med en begränsning ned till femtio procent, och en stagnation hos betydelsefulla företag ligger inom riskzonen.

Om man vidare ser på vilken omfattning dessa leveranser ha i arbetskraftshänseende och gör en så enkel räkneoperation som att man antager att hälften av dessa leveranser — alltså hundra miljoner kronor om året — kommer att avse arbetslöner och om man vidare räknar med en så pass hög genomsnittlig arbetsförtjänst som fem tusen kronor om året, kommer man till det resultatet att leveranserna måste ta i anspråk arbetskraft motsvarande tjugu tusen årsarbetare. Vi veta ju hur utomordentligt knapp arbetskraften redan är för de svenska industriföretagen, och med en sådan belastning, som nu kommer till, blir det helt visst nödvändigt att till allvarligt övervägande upptaga frågan om hur arbetskraftsbehovet skall kunna tillgodoses. Det måste i dessa försörjningsfrågor göras överväganden och göras upp program med mycket större omsorg och efter mera ingående prövning än vad som hitintills har varit fallet.

Jag skall nu inte gå närmare in på dessa problem, liksom jag inte heller skall gå in på innebörden av det föreliggande avtalet i ekonomiskt hänseende. Vi talade häromdagen om kreditavtalens verkan på vårt penningvärde — inte bara detta avtals utan även de övrigas, som blivit ingångna tidigare. Det kan ju inte undgås, att leveranser på kredit av denna omfattning, där man lämnar varor och inte får nyttigheter i stället, och bara ökar tillgången på pengar inom landet, måste spela en så betydande roll, att det även på denna punkt måste göras uträkningar och uppläggas program för att man skall förhindra de allvarliga vådor som man eljest helt visst måste räkna med. Emellertid blir det väl anledning att taga upp dessa två sista stora, centrala frågor i annat sam-

*Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med
Sovjetunionen m. m. (Forts.)*

manhang. Jag vill endast ha pekat på deras befintlighet, när jag nu gör ett allmänt uttalande om detta handelsavtal.

Herr talman! Jag skall, för att sammanfatta vad jag här särskilt velat framhålla, peka på att det är nödvändigt att utskottet vid sin behandling av detta handelsavtal skänker ett alldeles särskilt beaktande dels åt att frågas om de allmänna leveransvillkoren — bland annat med hänsyn till force majeure — blir löst och dels åt att förutsättningarna för fullföljandet av leveranserna bliva klarlagda och befrämjade.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag har liksom alla här lyssnat med det allra största intresse till det anförande, som herr Wehtje nu har hållit, vilket är naturligt både med hänsyn till den respekt för herr Wehtjes omdöme i industriella frågor, som vi alla ha inom kammaren, och med hänsyn till den framstående ställning som han intar i vår industri.

Jag har tacksamt antecknat mig till minnes den så att säga i princip eller i allmänhet sympatiska inställning till försöken att nå en vidgad handel med Sovjetunionen, som herr Wehtje liksom de flesta, som ha uttalat sig tidigare, här deklarerat. Jag har emellertid inte kunnat underlåta att finna, att när herr Wehtje därefter gick in på sina olika reflexioner i anslutning till det preliminära avtal, som slutits mellan regeringarna, kom han att på ett efter min mening oriktigt sätt understryka svårigheterna och besvärligheterna och undanskymma eller alls icke nämna fördelarna. Jag kan heller inte underlåta att i det sammanhanget tänka på att den framstående representation för industrien, som vi ha i riksdagen och särskilt i denna kammare, dess värre är väl hemmamarknadsbetonad. Herr Wehtje talar här i hög grad som hemmamarknadsman, vilket sannolikt har kommit att färga hans uttalanden.

Om jag förstod herr Wehtje rätt så menade han, att man inte får gynna exporten på det vis, som han här har trott ske, utan att den bara skall få vara »jämställd med» den inre försörjningen. I verkligheten, herr Wehtje, är det ju tvärt om så, att vi av försörjningsskäl och av hänsyn till investeringsbehovet här hemma ha tryckt ned exportnivån till långt under det normala, samtidigt som vi ha en mycket övernormal inre investeringsverksamhet. Överhuvud taget ingås inga handelsavtal utan att man som första fråga undersöker hur det inverkar på den inre försörjningssituationen.

Jag var i tillfälle att något beröra denna fråga i ett anförande i andra kammaren under den allmänna remissdebatt, som vi nyss ha haft vid höstrikedagens början. Jag gav där också vissa siffror och andra uppgifter, som ställa det ganska klart, att materialåtgången och belastningen på den svenska industrien under avtalets första år — alltså under nu rådande knapphetsläge — inte är allför stor. Jag underströk att jag icke gjorde det i syfte att bagatellisera svårigheterna och belastningen, som detta avtal innebär, men för att återföra diskussionen till dess rimliga proportioner.

I detta sammanhang skulle jag till herr Wehtje vilja säga, att jag dock finner det litet egendomligt att även en så klok industriman som han låter alla våra andra handelsavtal passera utan några sådana jeremiader, men kommer med jeremiaderna när det är fråga om handelsavtalet med Ryssland. Ifall herr Wehtje utsträcker sitt intresse för vår exportpolitik och även studerar andra propositioner i handelspolitiska frågor, sådana som ha avlämnats i våras och sådana som avlämnades i går, skall han finna att vi genom dessa avtal i olika riktningar förbinda oss till en export som är antingen i minst lika hög grad eller i mycket högre grad belastande för vår industri.

Ur långsiktiga exportpolitiska synpunkter är det icke möjligt — och det

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

är underligt att jag skall behöva framhålla detta för en framstående industriman — att underlåta att göra sitt yttersta för att hålla uppe exporten, hålla gamla marknader och finna nya marknader. Jag kan möjligtvis se inte ett *skäl*, men en *förklaring* till den inställning, som herr Wehtje och många med honom ha visat i denna fråga, om jag utgår ifrån att herrarna se på handeln med Sovjetunionen som någonting som är fullkomligt över och utanför allt normalt och naturligt. Regeringen har, när den har drivit dessa förhandlingar och lagt fram denna proposition, haft den alldeles motsatta uppfattningen, nämligen att naturligt och normalt är att vi ha en avsevärd handel med detta stora värde, som dessutom är ett grannland till oss. Läger man den synpunkten på saken, finnes det inte möjligheter att så att säga plocka ut särskilt *detta* avtal och *denna* handel och göra alla dessa reservationer, framställa dessa klagomål och anföra dessa bekymmer.

En sak som dock förefaller mig ännu besynnerligare är att herr Wehtje som framstående industriman talar om hela denna avtalsperiod, fem och i vissa fall sex år, som om den skulle komma att självklart eller sannolikt vara utmärkt av den nuvarande knappheten. Ja, om man studerar den ekonomiska historien finner man dess värre, att företagare i allmänhet ha en tendens att alltid tro att det skall bli som det är. När vi äro i botten av en depression finns det i allmänhet mycket få som tänka på att det skall bli bättre tider, och när vi äro i en högkonjunktur arbetar, strävar, tänker och planerar man som om högkonjunkturen skulle fortsätta i all evighet. Det är inte minst denna egendomlighet i det privatkapitalistiska näringslivets sätt att fungera, som gör att konjunkturrelserna bli så svåra och skapa så många problem överallt. I själva verket tror jag att vi böra säga oss att det nuvarande speciella knapphetsläget och den nuvarande inflationskonjunkturen efter all erfarenhet icke komma att räcka till avtalsperiodens slut. Sannolikt komma de att ha sin ände mycket förr, och efter all erfarenhet kommer världen då icke ned i ett balanserat, normalt tillstånd, utan sannolikt kommer den ned i ett tillstånd där det råder världsdepression.

Detta är en synpunkt som man icke bör underlåta att lägga på detta avtal, i all synnerhet som planen är så gjord, att leveranserna under det första året bli relativt sett mycket små, medan de stora leveranserna skola komma under det tredje, fjärde, femte och i vissa fall sjätte året.

Herr Wehtje klagade också över att det inte fanns någon antydning om eller några garantier för att denna export till Ryssland skall komma att fortsätta efter det femte och det sjätte året. Jag vill i det sammanhanget bara erinra därom, att någon verklig garanti för en sådan fortsatt utveckling skulle vi ju inte ha fått annat än om avtalet icke gjorts femårigt, utan låt mig säga tioårigt, tjugårigt eller trettioårigt. Vi ha däremot den garanti, som ligger däri, att både de svenska och de ryska förhandlarna, både den svenska och den ryska regeringen, förklarar sig vara inställda på att detta avtal skall vara början till en avsevärd normal och naturlig handel mellan Sovjetunionen och Sverige.

Jag har visserligen observerat att det har funnits de som ha talat om detta speciella avtal och sagt, att genom våra leveranser bygga vi upp den ryska industrien, och när vi ha gjort det behöver Ryssland sedan inte importera någonting. Hela denna tankegång, som dess värre kan tänkas ligga till grund även för herr Wehtjes reflexioner, är naturligtvis uppenbart felaktig. För det första kommer den period, varunder Sovjetunionen kommer att befinna sig i industriell utveckling, inte att ändas efter fem år, möjligtvis inte inom en generation. För det andra visar oss all historisk erfarenhet, att när ett land industrialiseras med hjälp av export från ett tidigare industrialiserat land, så är detta icke en

*Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med
Sovjetunionen m. m. (Forts.)*

utveckling som tenderar att minska handeln mellan dessa länder, utan tvärtom att öka den.

I övrigt skall jag lämna herr Wehtjes reflexioner till det, som han själv har begärt: begrundande av det utskott som nu närmast skall behandla frågan. Jag vill dock här understryka den saken, att planen, d. v. s. listorna för femårsperioden, ursprungligen var ett svenskt önskemål och fortfarande är det. Att det gjorts en exportplan beror icke på en rysk önskan, som vi ha anpassat oss efter, låt vara att även den ryska regeringen har funnit en sådan plan ändamålsenlig. Planen syftar till att skapa en sådan fördelning och spridning inom den svenska industrien, som man skulle kunna befara eljest icke skulle ha skapats, eftersom Sovjetunionen är så stort och eftersom utrikeshandeln där är centraliserad.

Till slut vill jag bara säga, att jag är tacksam för att herr Wehtje, som ju genom sin ställning inom den svenska industrien bör vara mycket nära informerad rörande de kontakter, som ha upprätthållits mellan regeringen och industrien i denna fråga, icke gav sig ut på några anklagelser eller insinuationer om att ett oberättigat tryck skulle ha utövats från regeringens sida mot den svenska exportindustrien i detta fall. Jag förstår honom mycket väl, ty jag har också följt dessa förhandlingar. För en pressman kan det vara möjligt att utslunga anklagelser i tomma luften och sedan dölja sig bakom pressens anonymitet. Men det är naturligtvis inte möjligt för en riksdagsman, ty det skulle bara återstå för mig att begära att konkreta fakta lades fram till stöd för dessa anklagelser. Såvitt jag förstod avstod herr Wehtje helt och hållet från att insinuera att ett sådant tvång skulle ha förekommit.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! I sin replik till herr Wehtje gjorde handelsministern gällande att den kritik, som riktats mot handelsavtalet och mot förhandlingarna om detta, var väl mycket hemmamarknadsbetonad. Jag förmodar att han ville att vi därav skulle draga den slutsatsen, att den svenska industrien står splittrad: å ena sidan en exportindustri, som livligt välkomnar tillkomsten av detta handelsavtal, och å andra sidan en hemmamarknadsindustri, som från privatekonomiska och egoistiska synpunkter finner avtalet vara i vissa avseenden skadligt och i andra fall onödigt.

Nu är förhållandet inte sådant, och jag anser att det bör mycket kraftigt understrykas, att denna uppdelning i hemmamarknadsindustri och exportindustri är oriktig. I själva verket har kritiken kommit i lika hög grad från exportindustriens sammanslutningar och representanter som från hemmamarknadsindustrien, och det kan inte vara främmande för handelsministern att så är förhållandet.

Nu kanske motiveringen för hans uttalande är den, att han ställer mot varandra å ena sidan det intresse, som de delar av svenskt näringsliv ha, vilka arbeta för export, att finna nya marknader och att utvidga gamla marknader, och å andra sidan det intresse, som den för hemmamarknaden arbetande industrien har att för sin räkning reservera så mycket som möjligt av arbetskrafts- och råvarutillgångarna. Ja, naturligtvis är alltid en sådan spänning latent, och naturligtvis kan den komma att skärpas och utlösas i en sådan situation som kan skapas genom handelsavtalet. Men när handelsministern talar om kritiken vill jag ännu en gång understryka, att här står hela den svenska industrien bakom de sakliga och från all politisk biavsikt frigjorda invändningar, som ha gjorts mot avtalet och inte minst mot det sätt, på vilket avtalsförhandlingarna ha drivits.

När handelsministern gör gällande, att vi av hänsyn till vår inre försörjning

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

ha tryckt ned exporten så långt som möjligt, så är det också en sanning med modifikation. Om handelsministern möjligen tänkt sig att göra en jämförelse med England, som för närvarande driver en stark exportoffensiv, och om handelsministern skulle mena, att vi här ha ett exempel på vad ett stort industriland i närvarande stund anser vara den riktiga politiken, så vill jag svara, att den jämförelsen är uppenbart oriktig. England befinner sig i en ekonomisk situation, som gör en exportoffensiv till ett livsvillkor för Englands framtid, som är otänkbar, om inte landet kan återvinna gamla exportmarknader och vinna nya. Det engelska folket måste underkasta sig mycket hårda inskränkningar för att detta skall kunna ske. Situationen är inte densamma för vårt land, och jag har inte vare sig från handelsministern eller från någon av hans meningsfränder hört det kravet framställas, att svenska folket skulle underkasta sig några väsentliga inskränkningar för att vi skulle kunna genomföra en exportoffensiv. De avtal, som ha träffats åt väster och som nu skola träffas åt öster, äro dikterade av andra hänsyn och andra synpunkter, och jag tror, att det är riktigast, att vi hålla oss till dessa och inte försöka inlägga någonting mera däri än vad som faktiskt är meningen. Det stöder inte motiveringen för det nu föreliggande handelsavtalet att göra en sådan jämförelse, som handelsministern nyss gjorde, och att försöka driva in en kil mellan hemmamarknadsindustriens och exportindustriens intressen.

Handelsministern påstod också, att man har låtit alla andra handelsavtal passera utan jeremiader, och först när detta handelsavtal kommit under diskussion har kritiken visat sig. Det är möjligt, att kritiken borde ha satts in när det gällde betalningsöverenskommelsen med England. Det var ju dock inte ett handelsavtal i samma mening som det, som nu diskuteras, och situationen var då i viktiga stycken en annan än den nu är. Vad som här framför allt avskräcker oss är ju, att vi skola förbinda oss att under en lång följd av år binda väsentliga grenar av svensk industri för en export, som ju faktiskt kommer att under en lång period betalas av den svenska staten. Det är klart, att de inflationsdrivande verkningarna av en sådan export måste bli större än av det engelska avtalet, där ju för resten också utvecklingen på sistone gått i så gynnsam riktning genom den ökade importen från England, att vi kanske inte längre behöva hysa så allvarliga farhågor som man obestriddligen i våras gjorde på många håll.

Vad övriga avtal beträffar har nästan vart och ett sin speciella motivering, och det har inte gjorts några starkare invändningar mot dem. Det sammanhänger också med att dessa avtal haft en så begränsad omfattning, att de ha syntts direkt farliga ur den penningpolitiska synpunkten. De ha inte heller haft så djupt ingripande verkningar i hela den svenska produktionsapparaten.

Nu vill jag betona att jag inte hör till dem, som velat lägga stenar i vägen för detta handelsavtal. Tvärtom har jag försökt, i den mån jag har kunnat, medverka till att sprida sakliga upplysningar om avtalsfrågans innebörd och förlopp, och jag har alltid betonat, att det är ett vitalt intresse för Sverige att åstadkomma bättre handelsförbindelser österut. Den ståndpunkten, som jag tror också omfattas av praktiskt taget hela vår industri, får naturligtvis inte hindra en kritik av avtalets innebörd och av det sätt, på vilket förhandlingarna förts. Har man kommit till den bestämda uppfattningen — och det ha nog många gjort, kanske de flesta, som på något vis ha varit i kontakt med denna frågas tidigare behandling — att förhandlingarna icke ha förts på det lämpligaste sättet, så är det ens skyldighet att säga ut detta. Har man vidare den uppfattningen, som jag tror är starkt sakligt grundad inom hela vårt näringsliv, att detta avtal kommer att innebära en farlig snedbelastning i olika

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverbenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

hänseenden på svenskt näringsliv, skall väl också detta sägas ut. Det är sämre, tycker jag, även ur de utrikespolitiska synpunkter, som handelsministern måhända vill anlägga, att här försöka bagatellisera denna kritik och genom antydningar skapa den föreställningen, att kritiken inte är saklig utan att den kommer till av politiska skäl.

Det fanns en liten antydning i den riktningen även i handelsministerns anförande nyss. Han menade, att så fort det gäller förhandlingar eller avtal österut resas en massa invändningar, som inte eljest göra sig gällande. Jag skall inte bestrida att det fortfarande finns kretsar inom vårt folk, som se på det sättet, men jag vill bestämt framhålla, att dessa icke på något vis äro representativa för uppfattningen inom det svenska näringslivet. Handelsministern antydde själv, att han inte bara från herr Wehtje utan också från andra kretsar hade mött ett starkt positivt intresse, som han med glädje ville vitsorda. Jag tycker att det är riktigare att slå fast detta och hålla sig till det än att försöka insinuera, att här andra motiv ligga bakom än de sakliga, som framförts för kritiken mot avtalet.

Behandlingen i utskottet är ju i viss mån bunden. Det gäller att godkänna eller förkasta ett avtal, som redan undertecknats av den svenska regeringen med förbehåll endast för riksdagens formella godkännande. Det är uppenbart att ett förkastande inte kan ske, det äro vi på det klara med. Några jämkningar i själva avtalet kunna inte heller ske. Men vad som kan göras och vad som bör göras är bestämda uttalanden — som jag hoppas riksdagen skall kunna enas om — till stöd i de ännu återstående förhandlingarna i Moskva. Jag måste i det sammanhanget framhålla såsom utomordentligt anmärkningsvärt, att regeringen skyndade att underteckna detta avtal innan förhandlingarna ännu voro avslutade rörande så väsentliga punkter som de allmänna leveransvillkoren, däri inbegripet force majeure-klausulen. På detta kan handelsministern naturligtvis svara, att det är en sak, som inte angår regeringen. Det är ju en fråga, som skall behandlas vid de kommande direkta förhandlingarna mellan parterna, således å ena sidan det ryska utrikeshandelsmonopolet och dess organ och å andra sidan de svenska leverantörerna. Det må vara riktigt, men om det inte före dessa förhandlingars inledande finns någon grad av säkerhet för att man i de enskilda kontrakten kan få tillfredsställande force majeure-klausuler inryckta, hur går det då? Skall det överhuvud taget vara möjligt för de svenska industriföretagen att inlåta sig på avtalsförhandlingar och slutande av avtal, innan denna sak är klar?

Den frågan är av så utomordentlig betydelse, att vi måste påkalla regeringens direkta medverkan för att åstadkomma en lycklig lösning. Herr Wehtje berörde den, men handelsministern ingick inte närmare på den. Jag vet inte om det berodde på att han ansåg, att saken ännu är i så pass oklart skick, att den inte är lämpad för offentlig diskussion, eller om han hade en mot herr Wehtje stridande uppfattning i själva sakfrågan. Hur som helst tror jag, att det är nödvändigt att man säger ifrån redan på detta stadium, att denna fråga måste lösas på ett tillfredsställande sätt, och jag tror också att man bör understryka, att detta är förutsättningen för att det skall kunna bli några avtal inom den ram, som det nu framlagda avtalskomplexet uppdrager.

Det är sådana omständigheter, som här böra understrykas.

När handelsministern till sist gjorde gällande, att de varulistor som refereras i kreditavtalet ursprungligen äro framsprungna ur svenska önskemål och att syftet har varit att skapa en så gynnsam fördelning mellan de olika svenska industrigrenarna som möjligt, så är väl också det en sanning med modifikation. Jag erinrar mig åtminstone från tidigare föredragningar, som jag hört

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverbenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

bland annat av handelsministern och även av utrikesministern, att det ursprungligen, vid förhandlingarnas upptagande i Moskva i våras, framlades önskemål från ryskt håll, som gingo i en helt annan riktning eller åtminstone hade helt andra proportioner än den fördelning, som framgår av de nu framlagda listorna. Sanningen är väl den, att man från ryskt håll har kommit med önskemål och anspråk på den svenska exporten — det gäller i detta fall kreditavtalet — som icke kunna tillgodoses från svensk sida, att man från svensk sida har gjort invändningar och framkommit med andra önskemål beträffande den svenska exporten, vilka i sin tur icke ha kunnat helt tillgodoses från ryskt håll, och att man så småningom har kommit till en kompromiss mellan dessa båda synpunkter.

Hur man skall bedöma den kompromissen ur det svenska näringslivets allmänna synpunkter är kanske rätt vanskligt att här yttra sig om. Vad man kan konstatera är ju, att den plan, som vi fingo del av i våras efter de första förhandlingarna i Moskva, hade en för svensk industri och särskilt för den svenska verkstadsindustrien helt annan innebörd än det nu föreliggande förslaget. De från ryskt håll framställda önskemålen hade inneburit en belastning för denna industri, som helt enkelt inte hade kunnat bäras. Här har således skett en modifikation. Å andra sidan har man från ryskt håll i viss utsträckning accepterat svenska erbjudanden eller förslag om export av andra varugrupper än de från ryskt håll ursprungligen önskade, och på så sätt har man kommit fram till det nu föreliggande avtalet. Att man där vidhåller siffran en miljard, trots att det uppenbarligen inte kan komma att röra sig om rena leveranser till denna summa, var måhända en politiskt taktisk fråga, och därom är kanske inte så mycket att säga. Tyvärr har denna miljardsumma kommit att spela en ganska olycklig roll i hela diskussionen. Jag tror att det hade varit bättre, om man från början hade försökt undvika att binda avtalet fast vid en sådan summa och i stället gått den riktiga vägen: förhandlat om olika varuslag och sedan låtit resultatet av dessa förhandlingar bli avgörande för slutsumman av krediten. Nu har man gått en annan väg, och det har inte minst under den allmänna diskussionen visat sig vara till ganska uppenbar nackdel.

Herr talman! Dessa erinringar äro föranledda av det yttrande, som handelsministern nyss gjorde. Min önskan, när propositionen nu remitteras till utrikesutskottet, är att utskottet måtte få tillfälle att mycket ingående pröva frågan. Det bör därvid också beredas tillfälle för utskottet att höra representanter för olika grenar av svenskt näringsliv, och man bör också i fortsättningen kunna påräkna regeringens intresse inte bara för att få detta avtal igenom utan också för att få garantier för att de svenska näringsintressena bli beaktade på ett sådant sätt, att avtalet icke kommer att skada det svenska näringslivet utan bidra till en lyckosam utveckling därav, vilket är i allas vårt intresse.

Jag vill endast tillägga, att jag är fullt ense med handelsministern om att det verkligen är ett mycket stort svenskt intresse, att vi komma bort ur den något ensidiga fördelning av vår utrikeshandel, som på sistone har skett, och att vi få ett regelmässigt varuutbyte med Ryssland. Men detta önskemål får ju inte komma oss att förbise, att vad det nu gäller är inledandet av handelsförbindelser, som åtminstone delvis måste sägas vara ganska tidsbetonade och konjunkturbetonade och som inte ge någon absolut garanti för att vi i fortsättningen skola kunna räkna med en lika gynnsam utveckling som handelsministern nu förutsett. Det få vi vara beredda på.

Vad jag ändå tror skall kunna bli ett positivt resultat av det som nu inledes är ett stärkande av förbindelserna mellan Sverige och Sovjetunionen, ett brytande av den isolering, som nu har gjort sig gällande och som är till olycka ur

*Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med
Sovjetunionen m. m. (Forts.)*

alla synpunkter, både ekonomiska och politiska. Däremot tror jag, att det är klokt att inte bygga alltför stora förhoppningar på de framtida verkningarna av det föreliggande handelsavtalet.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr Ivar Andersons anförande föranleder mig att göra några randanmärkningar.

Beträffande herr Andersons reflexioner om planen tror jag att vi mycket enkelt kunna klara ut, att det inte är någon verklig meningsskiljaktighet mellan oss. Vad jag har sagt är, att det hade framställts såsom ett svenskt önskemål att ha en plan för handeln under en viss tid framåt, detta i syfte att få en bättre spridning och fördelning av den svenska exporten till Ryssland än som måhända annars skulle komma till stånd. Denna svenska inställning godtogs från ryskt håll, eftersom den ryska regeringen sade sig ha samma intresse som vi att få en normal och naturlig fördelning inom exporten. En annan sak är, att meningsbrytningar ha rätt, tills en lösning funnits mellan ryska och svenska önskemål om vad denna plan skulle innefatta, vilket är naturligt och inträffar under praktiskt taget alla förhandlingar.

Jag tog egentligen till orda därför att herr Ivar Anderson kom in på en större och mer allmän fråga. Han vände sig mot mitt påpekande, att vår totala exportvolym ligger relativt lågt, så lågt att det föreligger vissa faror för att vi skulle förlora gamla marknader och inte i tillräcklig grad kunna vinna nya. Han hävdade i det sammanhanget, att det skulle vara felaktigt att göra en jämförelse med England, och däri vill jag instämma med honom. Jag gjorde heller icke en sådan jämförelse. England är i ett helt annat läge. Exporten i framtiden är för England ännu viktigare än för Sverige, men Storbritannien har också redan drivit upp sin export till över det normala, trots att Storbritannien var med i kriget, medan vi sannolikt ligga under 50 procent av motsvarande nivå. I så måtto tror jag emellertid, att jämförelsen dock säger något om att även Sverige är ett land, för vilket utrikeshandeln spelar en fundamental roll för välståndet i framtiden. Det är, som jag ser det, en fara, att stora svenska industrier, som tidigare ha exporterat en stor del av sin produktion, komma att vändas alltför mycket mot hemmamarknaden.

Herr Ivar Anderson säger, att han inte förr har hört, att det svenska folket skulle få underkasta sig några försaker för exportens skull. Jag måste säga, att det förvånar mig, att herr Anderson kan ha följt diskussionen så föga, att han inte förut mött denna tankegång. Det är självklart, att nu omedelbart skulle vi kunna höja standarden här i landet och minska knappheten, om vi stängde av exporten betydligt kraftigare än vi nu göra, kanske bringade ned den till noll. Då skulle vi naturligtvis omedelbart ha mera av allt det, som vi nu exporterar. Det är fantastiskt, att denna sak inte ligger klar för herr Anderson.

Varför tillåta vi då export? Vi göra det av vissa hänsyn till återuppbyggnadsbehoven i andra länder. Vi tillåta det, därför att beviljandet av en export från Sveriges sida är en fullkomligt nödvändig förutsättning för att vi i förhandlingar med andra länder skola kunna få en import. Och vi tillåta det slutligen, herr Anderson, därför att vi mena, att det är ett väsentligt och ett nödvändigt inslag i svensk ekonomisk politik i dag att så vitt det är möjligt hålla uppe exporten under knapphetsperioden, så att vi inte råka i det läget, att det när knappheten är över visar sig att vi ha förlorat våra marknader.

I det sammanhanget kom herr Ivar Anderson in på jämförelser med vår handel med Storbritannien och dominierna, d. v. s. med sterlinggruppen. Han hävdade, så vitt jag rätt kunde höra vad han sade, att denna handel inte alls i

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

samma grad är inflationsdrivande som den handel, som vi nu skola få med Sovjetunionen. Ja, det skulle vara mycket intressant att gå in i en närmare analys av den saken. Jag tror emellertid, att jag inte här behöver mer än påpeka, att vår export och vår sjöfart med Storbritannien och dominions för nu löpande år inbringar oss 550 miljoner kronor, medan våra industrileveranser under det kommande året till Sovjetunionen måhända inte kunna komma att uppgå till mycket mer än någon tiodel av detta belopp.

Kanske menade emellertid herr Ivar Anderson, att vår export till Storbritannien inte gör lika djupa skårer i den svenska försörjningen, Riktigheten härav vill jag i hög grad ifrågasätta. Som exempel på en av de uppoffringar, som herr Ivar Anderson aldrig har hört talas om i samband med exportutfästelser, vill jag erinra honom om att i våras utfäste vi oss att exportera 400 000 standard's trävaror, varav ungefär hälften går till Storbritannien. Det är självklart, att en sådan export har en mycket stor betydelse för försörjningsläget här hemma och även, skulle jag tro, för bostadsproduktionen.

Detta säger jag naturligtvis icke för att kritisera den handel, som vi ha fått i gång med Storbritannien. Den är ju ett inslag i den svenska regeringens handelspolitik. Men jag vill, att jämförelserna skola vara någorlunda riktiga.

Det är utifrån sådana sammanställningar som dessa, som — och jag säger detta utan någon insinuation — man måste bli litet förvånad över att dessa försörjningsskäl och dessa bekymmer för inflation just komma till synes först, när det gäller att få i gång en handel, som herr Anderson själv bedömer som önskvärd och naturlig och normal, med Sovjetunionen, och icke tidigare. Den reflexionen är alldeles naturlig — jag höll på att säga att den är ofrånkomlig. Jag skulle inte vilja insinuera någonting annat än att man möjligtvis inte har tänkt sig in i de stora sammanhangen och att man icke på fullt allvar placerat in vår handel med Sovjetunionen såsom ett normalt och önskligt inslag i vår handelspolitik, trots det att man i allmänhet brukar börja sina inlägg med generella deklARATIONER av just den arten.

Till slut vill jag bara säga, att jag inte har någon erfarenhet av att det skulle finnas en enig front av exportindustri och hemmamarknadsindustri, som gör gällande, att avtalet är bristfälligt i avsevärda hänseenden och att förhandlingarna icke ha skötts rätt. En sådan enig front känner jag icke till. Herr Anderson antydde själv icke, vari dessa allmänna brister i avtalet och det sätt, varpå förhandlingarna ha skötts, skulle ligga. Den antydning därom, som jag har kunnat finna från pressdiskussionen — mindre i den tidning, som herr Anderson redigerar, än i flera andra tidningar — ger mig närmast anledning att säga, att i det stora flertalet fall har det varit fråga om sakliga missförstånd, misstag eller snedvridna proportioner.

Herr **Wehtje**: Herr talman! Jag beklagar, att inte handelsministern uppfattade, vad jag sade i mitt förra anförande. Jag trodde att jag underströk så klart och tydligt, att det inte kunde ge anledning till något missförstånd, att jag liksom mina industrikolleger menar, att det inte bara är naturligt och normalt, att vi ha ett väsentligt mycket större handelsutbyte med Sovjetunionen än vi ha för närvarande. Vi ha också klart dokumenterat, att vi anse detta vara önskvärt. Jag vill påminna om att det dock är åtskillig tid sedan industrien själv gjorde en framstöt till regeringen att söka förbindelse med vår granne i öster för att få grunden lagd för ett givande varuutbyte. Jag beklagar, att detta helt förbigick handelsministern och att han helt byggde sin kritik av mitt uttalande härpå.

Jag framhöll också, att detta avtal får bedömas efter förhållandena sådana

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

de för närvarande gestalta sig. Jag var angelägen om att understryka, att vid min bedömning av detta handelsavtal och andra handelsavtals inverkan på våra förhållanden ser jag dem i ett sammanhang. Jag ser inte på det ryska handelsavtalet isolerat. Jag har inte vid tidigare tillfällen, när handelsavtalen varit under diskussion, framfört de synpunkter, som kanske redan då voro mogna, men när det ena kommer till det andra, anser jag, att vi måste söka göra klart för oss hur dessa stora leveranser till utlandet, till väsentlig del på kredit, komma att verka. Jag förmenar, att det är ett ofrånkomligt krav att vi göra upp ett program över hur vi skola kunna fullfölja våra åtaganden. Vi kunna inte följa en *laissez faire*-politik, och vi kunna inte bara laga efter råd och läglighet. Nu är det hela alltför mycket ett lappverk. Nu vidtar man en åtgärd, när den anses nödvändig, och en annan, när den anses påkallad, men man har inget enhetligt program.

Handelsministern uttalade också, att det måste beaktas, hur detta handelsavtal kommer att verka på lång sikt, och att det helt visst måste vara en klok politik att räkna med att den konjunktur, i vilken vi nu leva och arbeta, med sannolikhet inte kommer att bli bestående för den nu ifrågavarande avtalsperioden på fem à sex år. Det är ju möjligt. Men jag vill peka på att vi dock knappast ännu ha börjat täcka de oerhörda behov, som kvarstå efter kriget, och att det vore ganska egendomligt, om man skulle lyckas fylla bristerna på en så relativt kort tidrymd som det här ändå rör sig om, nämligen fem à sex år. Jag tror för min del att man inte skall vara alltför säker på den punkten.

Med detta menar jag också, att när man skall skrida till att uppgöra handlingsprogrammet för hur vi skola klara de åtaganden, som det nu är fråga om, så bör man räkna med flera olika alternativ. Då vi planerade för efterkrigstiden, gjorde vi ju upp ett program för alternativet att det gällde att åstadkomma den fulla sysselsättningen. Nu ha vi fått den fulla sysselsättningen vår bön förutan, och nu handla vi dag efter dag utan något enhetligt program. Jag menar att det är en alltför stor risk att nu ge sig in på så stora affärer, som det här gäller, bara under den förutsättningen att vi om ett antal år — om ett par år måste ju förutsättningen vara från handelsministerns sida — skola befinna oss i ett helt annat konjunkturläge än dagens och med en helt annan efterfrågan på varor än den nuvarande.

Jag framhöll i början, att det från industriens sida ansågs önskvärt att knyta närmare handelsförbindelser med Sovjetunionen, och det var då ett önskemål såväl från exportindustriens som från hemmamarknadsindustriens sida. De hänga så intimt samman med varandra, att gränsen mellan dem inte är skarp. En hel del betydande industrier arbeta ju både för export och för hemmamarknaden, och vissa industrier, som måste betecknas såsom hemmamarknadsindustrier, äro indirekt leverantörer till exportindustrierna. Därför är det en alldeles verklighetsfrämmande konstruktion att tänka sig, att någon skillnad därvidlag skulle föreligga. I varje fall finns det ingen skillnad mellan dessa båda olika grupper när det gäller det nu föreliggande handelsavtalet. De allmänna förhållandena på vår industriella front äro likartade för såväl den ena delen av industrien som den andra. Vi betrakta problemen på alldeles samma sätt, och vi räkna med att de åtgärder, som behöva vidtagas för den ena delen av industrien, måste vara av intresse även för den andra. Såsom förut har understrukits, finns det en enhetlig uppfattning inom industrien beträffande de förhållanden som nu äro aktuella.

Handelsministern sade vidare att det ej var riktigt när man gör gällande, att det inte framhållits att våra stora exportleveranser skulle påverka vår egen försörjning och försämra försörjningsläget inom landet. Enligt min uppfattning

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

har det långt ifrån med någon tydlighet lämnats något besked på denna punkt. Här talas mycket om att vi skola förbättra vårt läge, att vårt välstånd skall stiga, att vi skola hålla en så och så hög bostadsproduktion och att vår försörjning i övrigt skall kunna vara nästan fulländad. För mig framstår det som alldeles klart, att vi gå emot en tid då vi i stället måste underkasta oss väsentliga inknappningar, och jag menar att det är på sin plats att detta säges ifrån på ett mycket tydligare sätt än som hitintills har skett. Den planering i stort, som måste äga rum, bör delges vårt folk redan på ett tidigt stadium, ty det kommer att få allvarliga konsekvenser, om vi bara låta det hela löpa vidare utan att göra klart för oss och utan att tala om vad det verkligen gäller.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Handelsministrernas jämförelse mellan vårt handelsavtal med och vår export till England å ena sidan och det nu föreliggande förslaget till handelsöverenskommelse och betalningsavtal med Ryssland å andra sidan föranleder mig att säga några ord.

Handelsministern gjorde gällande, att exporten till England är betydligt större än den export till Ryssland, som nu är ifrågasatt. Men då få vi väl ändå lägga märke till att exporten till England gäller varor, som vi ha exporterat till England och dominierna alltsedan vi började förädla trävaror för export. Och i den mån som trävarorna kunnat förädlas till olika artiklar, har den exporten oavbrutet ökats. Avtalet med England är därför inte utan vidare jämförbart med det här ifrågavarande avtalet. Under krigsåren lagrade vi mängder av sågade trävaror, inte minst gäller detta statens egna företag på området. Vi lagrade också papper och pappersmassa för att kunna exportera, när sjöfarten på England en gång blev fri. Därför blevo exportkvantiteterna ganska stora redan strax efter krigets slut. Det är ett naturligt intresse för oss, skulle jag vilja säga, att vi få ha den exportvägen öppen. Vi kunna inte förbruka våra trävaror inom eget land, såvida vi inte vilja använda dem som bränsle. Men när vi exportera dem, kunna vi byta till oss andra varor, som för oss äro nödvändiga eller önskvärda. Träet är vår bästa bytesvara med främmande länder.

Det här föreliggande exportavtalet gäller ju förädlade industrivaror från företag, som måste byggas ut i stor skala, innan vi kunna fullgöra de åtaganden, som vi nu skola förbinda oss till. Dessutom kräver det uppgjorda leveransprogrammet en betydande utökning av antalet kvalificerade yrkesarbetare inom respektive industrier.

Därtill kommer, såsom jag betonade under debatten i måndags, att detta avtal lägges ovanpå de andra. Vi ha inte haft möjlighet att vid ett och samma tillfälle taga en samlad överblick över våra åtaganden och på ett lämpligt sätt avväga och fördela exporten åt olika håll. Därför förstår jag mycket väl de betänkligheter, som här från industriellt håll äro uttalade i fråga om de verkningar, som kunna bli en följd av detta nya avtal.

Jag har inte med det anförda på något sätt velat ställa mig avvisande mot principen. Jag anser det angeläget att vi ha goda förbindelser såväl västerut som österut och, herr handelsminister, även handelsutbyte på naturliga förutsättningar i den mån det befinnes lämpligt. Men det är klart att länder, som i huvudsak producera samma slags varor, inte kunna få lika stort handelsutbyte med varandra som länder, vilka producera varor av skilda slag. När det gäller jordbruket är odlingen exempelvis mycket likartad åtminstone i norra Ryssland och hos oss. Vi kunna alltså inte från Ryssland tillbyta oss oljekraftfoder, bomull och mycket annat i sådan mängd som vi behöva, utan det utbytet måste ske med de länder, som ha naturliga betingelser att fram-

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

bringa dylika varor. Det duger inte bara att konstruera avtal, som man anser lämpliga i ena eller andra läget, utan man får ju också ta hänsyn till de naturliga förutsättningarna för ett handelsutbyte, det kan väl ändå inte handelsministern förneka.

Med vad jag nu sagt har jag inte principiellt velat taga ståndpunkt mot avtalet. Jag anser att det här föreliggande ramavtalet innebär en avsevärd förbättring i jämförelse med det ursprungliga förslaget, i synnerhet som statsmakterna inte ikläda sig några förpliktelser när det gäller avtalets fullgörande. Om våra industrimän göra sitt bästa, blir det kanske inte så stora svårigheter att gå i land med det hela som de i dag vilja göra gällande. Under de närmaste åren tänker jag mig att det kan bli en hel del svårigheter. Hur det kan bli i framtiden, om förbindelserna skola fortsätta, är ju svårt att säga, men det är inte otänkbart att dessa förbindelser kunna lända vårt land till gagn. Detta är dock, herr handelsminister, under förutsättning att handelsutbytet verkligen fortsätter. Skall däremot denna utbyggnad av våra exportindustrier åstadkommas blott för den avtalsperiod som här stadgas, blir den väl ändå, som herr Wehtje säger, en påfrestning för vårt näringsliv, ty då blir resultatet en snedvridning av den svenska industrien. Sådana farhågor bör man enligt min mening inte på något sätt försöka nonchalera.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag skall bara med några få ord svara på handelsministerns replik till mig.

Handelsministern frågade om jag verkligen menade, att vår uppgörelse med England skulle vara ur inflationssynpunkt mindre riskabel än det avtal, varom diskussionen nu rör sig. Han pekade på att vi under ett enda år komma att exportera för mellan 500 och 600 miljoner kronor till England. Ja, det är alldeles riktigt. Men handelsministern förbiser säkerligen inte den väsentliga skillnaden, att vi dock omedelbart kunna påräkna en mycket väsentlig import från England, under det att importmöjligheterna från Ryssland äro begränsade i första hand till det normala varuutbyte, som ligger vid sidan av kreditavtalet och som skall ske i enlighet med överenskommelsen om ömsesidigt handelsutbyte. Importmöjligheterna enligt kreditavtalet äro ju förskjutna till en ganska avlägsen tidpunkt. Det dröjer således lång tid, innan vi kunna från Ryssland påräkna likvid i form av varuimport för den export på kredit till Ryssland, som vi nu skola bevilja. Detta är den väsentliga skillnaden, och jag tror att den motiverar det omdöme, som jag fällde. Därmed har jag inte velat underskatta betydelsen av även det engelska avtalet ur den synpunkt, som här har berörts. Redan i mitt första anförande har jag ju erkänt, att man i våras kanske alltför litet observerade den saken.

Men det bör också betonas, att när man nu särskilt trycker på detta nya avtals risker även ur penningpolitisk synpunkt, så är det därför att det kommer på toppen av en hel rad andra avtal, som innebära betydande förpliktelser och som ur penningpolitisk synpunkt tillsammans kunna medföra avsevärda risker.

Till sist frågade handelsministern, om jag hade några konkreta belägg för min uppfattning att förhandlingarna om detta avtal inte voro förda på ett klokt och riktigt sätt. Jag antydde två sådana konkreta anmärkningar, och jag skall gärna precisera dem. Den första gällde att man redan från början hissade signalen om miljardkredit till Ryssland i stället för att gå den väg som hade varit den riktiga, nämligen att först förhandla om varulistorna och se, hur långt man på den vägen kunde komma i form av svenska exportåtaganden inom det möjligas gräns, och sedan fastställa den yttre ramen. Nu har

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

man gått den motsatta vägen. Jag kunde peka på ytterligare en del omständigheter i samband med de direkta förhandlingarna, men jag skall sluta med att erinra om det, som dock var huvudanledningen till mitt inlägg för en stund sedan men som handelsministern lämnade utan svar, nämligen att man lät underteckna detta avtal innan man hade någon garanti för att den för de svenska exportörerna så utomordentligt viktiga frågan om force majeureklausulerna var slutgiltigt löst. Den anmärkningen tror jag fortfarande kvarstår.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag skall be att få svara med ett ord på den sista anmärkningen mot förhandlingarna.

Herr Ivar Anderson menade, att handelsavtalet borde satts i beroende av att man enade sig om kontraktsvillkor mellan industrien och den ryska importorganisationen. Jag skulle då vilja säga, att jag inte tror att det har fallit någon in, när dessa förhandlingar startade, att regeringen skulle engagera sig i formuleringen av de speciella kontrakt, som skulle ingås mellan den ryska importorganisationen och de svenska exportörerna. Då förra handelsavtalet slöts år 1940, gjordes överhuvud taget inget sådant kontraktsschema, utan den saken överlämnades åt de enskilda. Nu var det ett önskemål från exportindustriens representanter att ha ett allmänt kontraktsschema, som skulle kunna underlätta förhandlingarna i varje särskilt fall. Men det är klart, att detta är en sak som gäller de enskilda exportörerna och inte regeringen. Om regeringen skulle engagera sig i fråga om kontraktsschemat, skulle det betyda att regeringen också bildade sig en egen uppfattning om i vad mån de skilda klausulerna vore i olika avseenden lämpliga, och någonting sådant kan väl ändå inte vara riktigt. Det ligger uppenbart i de enskilda parternas intressen att komma överens om kontraktsschemat, och jag tror som sagt inte att det från början har av någon ifrågasatts, att hela handelsavtalets avslutande skulle ställas i beroende av dessa rent privata förhandlingar. Jag tror inte heller att herr Ivar Anderson kan anföra något precedensfall för att regeringen skulle engagera sig i frågan om hur de enskilda formulera sina kontrakt.

Herr **Anderson, Axel Ivar**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det har aldrig varit min avsikt och heller aldrig min önskan att regeringen skall engagera sig hårdare i denna sak än som skett, och jag tror att det är ytterst angeläget att här understryka, att vi icke på någon sida önska gå vidare på den planhushållnings- och centraldirigeringsväg, som vi redan sett icke så värst uppmuntrande exempel på.

När jag framförde min anmärkning var det med stöd av en såsom jag vet mycket stark opinion, som menar att det var mycket olyckligt att man innan de enskilda förhandlingarna hade förts till slut, eller innan man ens hade någon garanti för att dessa skulle ge något resultat, skyndade sig att underteckna avtalet. Det hade väl varit möjligt att dröja några dagar för att se om de förhandlingar, som den svenska exportindustriens speciella representant skulle fortsätta att föra i Moskva, kunde leda till resultat. Sedan nu avtalet undertecknats tycks ryssarnas intresse av att ge en tillfredsställande lösning åt frågan om force majeureklausulerna ha väsentligt svalnat.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Herr Ivar Anderson säger att regeringen borde ha dröjt med att underteckna handelsavtalet till dess de enskilda parterna kommit överens om leveransvillkoren. Men vad betyder det i själva verket? Det betyder att om det sedan visat sig

*Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med
Sovjetunionen m. m. (Forts.)*

uppstå svårigheter att ordna dessa villkor och man i stället måhända måst gå till enskilda kontraktsförhandlingar med de största företagen å ena sidan och den ryska parten å andra sidan, skulle regeringen få lov att låta hela avtalet vila under en obegränsad tid och inte sätta det i kraft. Om man väljer den linjen kommer man logiskt fram till att regeringen måste bilda sig en självständig uppfattning om huruvida dessa enskilda kontraktsklausuler äro lämpliga och riktiga eller ej, och därmed kommer man in på en väg som ju också herr Ivar Anderson anser vara olämplig.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag vill till sist i anslutning till vissa yttranden av herr Ivar Anderson än en gång understryka, att det är farligt och skadligt att se detta sexårsavtal med Sovjetunionen, vilket därtill är tänkt som begynnelse till en naturlig handelsutveckling på ännu längre sikt, extremt ur synpunkten av det nu rådande inflationsläget och den nu rådande knappheten på allting. Vidare bör observeras att leveranserna enligt avtalet under det första året, då vi ha att räkna med denna inflationskonjunktur och denna stora knapphet, komma att vara relativt små, medan leveranserna bli större under de tre, fyra och fem närmast följande åren, då mänskligt att döma den nuvarande knapphetssituationen icke kommer att råda.

Herr Ivar Andersons påstående, att vår handel med Storbritannien och dominierna icke kan vara en lika inflationsdrivande kraft som det handelsavtal vi nu lägga upp med Sovjetunionen, tror jag är felaktigt. Även med riktig hänsyn tagen till exporten till Sverige från det brittiska imperiet blir utan gensägelse vårt lands nettoexport under den närmaste perioden mycket större i västerled än i österled. Det kan bli annorlunda under en senare period, men all sannolikhet talar för att vid den tidpunkten det nuvarande knapphetsläget icke längre existerar utan att tvärtom den penningpolitiska synpunkten kommer att tala för en nettoexport.

Ett exempel på hur felaktigt man kan tänka, om man ser hela denna fråga ur den för ögonblicket rådande situationens synpunkt, ger det åtminstone mig när jag överallt i debatten hör framhållas, att detta avtal kanske kommer att leda till stora investeringar. Herr Gränebo var inne på den saken. De utredningar vi gjort visa emellertid att de investeringar, som komma att föranledas av detta avtal, äro relativt små. Huvudsakligen är det vidare fråga om investeringar som i alla händelser legat inom ramen för vår ekonomiska utveckling. Man får till slut icke glömma att det är normalt att den svenska industrien kraftigt utvidgar sin produktionskapacitet. Det är normalt i vår nyaste historia att industrien utvidgar sin kapacitet med femtio procent per årtionde. Och därest regeringen skulle lyckas med sin politik att hålla full sysselsättning borde närmast framstegstakten inom den svenska industrien bli hastigare.

Nu kan man ha den uppfattningen, som jag tyckte mig utläsa av herr Gränebos anförande, att det inte är nyttigt att industrien utvidgar sig, utan att det är nyttigare att vi exportera råvaror, såsom trävaruprodukter, emedan det är en gammal export, än att vi exportera högkvalitetsvaror, som för sin framställning fordra mycken arbetskraft. I detta hänseende tror jag emellertid att det måste vara en mycket stor spricka inom det borgerliga blocket. Åtminstone den svenska industrien skulle aldrig kunna ha en så defaitistisk inställning till sin expansion och till exporten som den herr Gränebo här antydde.

Jag observerade att herr Ivar Anderson icke kom tillbaka till sitt tidigare uttalande om att han inte hade hört talas om att någonsin konsumenterna skulle behöva göra uppoffringar för att hålla exporten i gång. Herr Ivar Anderson

Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med Sovjetunionen m. m. (Forts.)

måste också som ledare för en stor tidning t. ex. väl veta, vilka uppoffringar som tidningarna och därmed tidningsläsarna få underkasta sig för att möjliggöra en större pappersexport än den som skulle följa efter den fria marknadens principer.

Till slut vill jag gärna ha sagt att denna debatt åtminstone ger mig det intrycket, att vi ha att motse en värdefull och saklig behandling inom utrikesutskottet och i riksdagen av denna stora fråga. Det har varit en debatt, där synpunkterna möta varandra, men där, om jag har förstått herr Ivar Anderson rätt, det också är möjligt att förändra varandras uppfattningar. Den skiljer sig i alla händelser himmelsvitt från den debatt som de svenska medborgarna i allmänhet fått bevittna under valstriden i tidningspressen och från talartribunerna.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Det kunde kanske vara onödigt att yttra något med anledning av handelsministerns replik till mig, emedan jag hade förordat att vi borde inrikta oss på att exportera sådana varor, t. ex. trävaror, på vilka vi hade riklig tillgång inom landet. Handelsministern ville gentemot mitt uttalande framhålla att det kunde råda meningsskiljaktigheter bland exportörerna och industriens målsmän om huruvida vi skulle exportera råvaror, som jag tror handelsministern uttryckte sig, eller huruvida vi skulle exportera mera högförädlade industrivaror, såsom verkstadsartiklar och dylikt.

Nu måtte emellertid handelsministern ha missuppfattat mig. Jag gjorde gällande att det måste vara fördelaktigare för ett land att exportera sådana varor, som framställas på naturlig väg inom landet, än att exportera sådana varor, vilkas råfabrikat till stor del först skola importeras. Många länder måste göra det, eftersom de sakna råvaror inom landet. Vi ha stor tillgång på t. ex. trävaror, men det är min mening att vi böra förädla dem i så stor utsträckning som möjligt för att vinna största möjliga ekonomiska utbyte och för att skaffa folk sysselsättning i så stor omfattning som möjligt. Det var den jämförelsen jag ville göra. Träet få vi ju på naturlig väg, och det böra vi tillgodogöra oss på sätt jag nyss nämnde och sälja till länder, som icke ha tillgång på trävaror. Något motsatsförhållande torde icke behöva råda i uppfattningarna på denna punkt.

Då jag i någon mån hyst farhågor inför de investeringar som komma att föranledas av detta handelsavtal är det på grund av den rådande trängseln på arbetsmarknaden. Det fordras nya tillskott av arbetskraft, och inför vetenskapen att framför allt jordbrukets folk skall tillgodose denna efterfrågan på arbetskraft måste man hysa betänkligheter huruvida det skall vara möjligt att upprätthålla jordbruksnäringen i den utsträckning som är önskvärt, om alltför stora krav komma att ställas på arbetskraft från andra håll.

Detta var — fastän jag i mitt förra anförande inte utvecklade mitt resonemang till fullo — anledningen till de betänkligheter jag i detta avseende hade, förutom att jag ifrågasätter lämpligheten av att lägga det ena avtalet på det andra. Rent allmänt sett måste detta innebära ett allt starkare tryck. Man kan ju när man lastar en dragare säga: »tål du den plankan så tål du den», men slutligen kommer man till bristningsgränsen. Man bör nog i någon mån se detta handelsavtal utifrån den synpunkten.

Herr Bergvall: Herr talman! Efter måndagens renissdebatt trodde jag vi skulle skjuta på diskussionen om handelsavtalet med Ryssland till dess vi

*Kungl. proposition ang. godkännande av en handelsöverenskommelse med
Sovjetunionen m. m. (Forts.)*

efter utskottsbehandlingen hade fått ett ännu fylligare material än vi i dag ha för att bedöma den fråga som föreligger. Trots att propositionerna först i går lågo på riksdagens bord har det emellertid uppstått en debatt, och det är några uttalanden från handelsministerns sida som jag inte kan undgå att redan nu göra till föremål för vissa reflexioner.

Det fanns i ett av handelsministerns tidigare anförande en allmän tendens att vrida debatten över till ett par principiella spörsmål. Han gjorde för det första i viss mån gällande att de som framfört kritiska anmärkningar mot detta handelsavtal voro mindre intresserade för svenska exportsynpunkter och hade mindre förståelse för exportens värde. För det andra ville han göra gällande att det fanns en underton av principiell motvilja mot handel med Sovjetunionen, som gjorde att man bedömde handelsavtalet med Sovjetunionen utifrån helt andra utgångspunkter än man bedömde andra liknande avtal.

Det är skäl att göra klart, och det har väl också gjorts av flera av de föregående talarna, att det inte är på den punkten meningsskiljaktigheterna komma till synes. Det finns väl knappast någon, som är intresserad av svenskt näringsliv, som inte förstår att i det långa loppet en utveckling av den svenska exporten är av utomordentlig betydelse för oss. Det har emellertid roat mig att höra handelsministerns upprepade yttranden om att det är självfallet, att momentant betyda exportåtaganden att vi få bereda oss på vissa uppoffringar — i det långa loppet kunde det ju bli något annat. Jag skulle vilja mot detta flera gånger upprepade yttrande ställa den förskräckelse, som det enstaka hålet i »den Åkerbergska svängremmen» på socialdemokratiskt håll väckte för några veckor sedan. Jag vet inte vad det beror på att man är så mycket öppenjärtigare och fri-språkigare i dag än när man försökte få avstånden mellan hålen i »den Åkerbergska svängremmen» så försvinnande små som det överhuvud taget var möjligt.

Den meningsdifferens som kommit till uttryck här i dag och den diskussion som här förts, vilken säkert inte avslutats med dagens debatt, beröra olika detaljer av mycket väsentlig betydelse i det svensk-ryska avtalet. Jag kan alltså inte upphöra att fundera över varför man har ett ettårigt varuutbytesavtal och ett femårigt kreditavtal. Jag tycker kanske också att brådskan med avslutandet av avtalet varit något stor, och jag har framför allt inte -- och den synpunkten har inte så mycket berörts av de föregående talarna — kunnat frigöra mig från en viss känsla av att det svenska näringslivet, trots uttalandena från regeringshåll, är mera bundet inom detta avtals ram än det varit inom andra handelsavtals ram. Därest det kunde visas att så icke är fallet, skulle i varje fall en av de omständigheter som oroat mig falla bort.

Det är inte en klok politik från regeringens sida och från handelsministerns sida — han modifierade ju också i sitt sista anförande i viss mån sin ståndpunkt i detta avseende — att man försöker göra de anmärkningar, som i detta sammanhang framförts såväl mot frågans handläggning som mot handelsavtalets innehåll, till någonting annat än vad de äro, nämligen uttryck för en viss tveksamhet över avtalets utformning på vissa punkter med hänsyn till de intressen som både på kort och lång sikt äro svenska.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till utrikesutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 351, angående godkännande av ett mellan Sverige och De Socialistiska
Rådsrepublikernas Union träffat kreditavtal; samt
nr 352, angående anordnande av lokaler för överståthållarämbetet.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet herr *Näsströms* motion, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.35 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.
